

- Poltava: POIPPO, 79. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717587/> [in Ukrainian].
- Piddiachyi, V.M. (2023). Poniattievo-terminolohichniy aparat andrahohichnykh zasad profesiinoho rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykyv zakladiv vyshchoi osvity [The conceptual and terminological basis of andragogical foundations of professional development of research and pedagogical staff of higher education institutions]. Personal and professional training of specialists in the context of Ukraine's integration into the European educational space: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference (Vinnytsia, November 2–3, 2023). Vinnytsia: Tvory, 68–69. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739042/> [in Ukrainian].
- Prieto, R. (2022). Parkinsons-Law. Accelerating Project Delivery. https://www.researchgate.net/publication/359442232_Parkinsons-Law [in English].
- Silaen, B. & Nasution M. & Muti'ah R. (2024). Implementation of the ABC Analysis to the Inventory Management. International Journal of Science, Technology & Management, 5. https://www.researchgate.net/publication/382703892_Implementation_of_the_ABC_Analysis_to_the_Inventory_Management [in English].
- Tracy, B. (2008). Eat That Frog!: 21 Great Ways to Stop Procrastinating and Get More Done in Less Time. ReadHowYouWant.com. https://books.google.com.ua/books/about/Eat_That_Frog.html?id=MRbVRdmP630C&redir_esc=y [in English].
- Zao-Sanders, M. (2024). Timeboxing: The Power of Doing One Thing at a Time. Random House. <https://surl.li/dnifpi> [in English].

УДК 374.7: 355.232

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.123-134](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.123-134)

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Радомський Ігор Петрович – кандидат педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Radomskii Ihor – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-2452-0898>

E-mail: radomski@ukr.net

Анотація. У сучасній системі підготовки військових фахівців набули актуальності питання підготовки та подальшого професійного розвитку наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, підвищення рівня їх кваліфікації. Дослідники визнають неефективність

сучасної практики підвищення кваліфікації викладачів через надмірний формалізм в її організації, абсолютизацію окремих форм тощо. Акцентовано увагу на окремих проблемах, пов'язаних із організацією професійного розвитку викладачів вищої школи, виявлених на основі аналізу досліджень з теорії і практики післядипломної педагогічної освіти. Наголошено на внутрішніх і зовнішніх факторах, що впливають на професійний розвиток науково-педагогічних працівників. Виявлено етапи професійного розвитку викладача вищої військової школи, серед яких: вибір професії; професійної освіти та підготовки; професійної адаптації; формування професійної компетентності; формування професіоналізму; удосконалення професійної майстерності та новаторство. Виділено сучасні моделі професійного розвитку наукових, науково-педагогічних працівників, які активно впроваджуються в закладах вищої освіти та можуть бути використані у вищих військових навчальних закладах (особистісно-орієнтована модель; касадна (циклічна) модель; логіко-дидактична модель; варіативна модель; модель мережевої взаємодії в системі підвищення кваліфікації; внутрішньоорганізаційна модель; регіональна модель; диверсифікована модель; модель дистанційного електронного навчання, персоналізована модель підвищення кваліфікації). Наголошено на доцільності застосування андрагогічного підходу в процесі професійного розвитку та окреслено основні напрями вдосконалення професійного розвитку офіцерського складу загалом і викладачів вищих військових навчальних закладів зокрема.

Ключові слова: професійний розвиток; науково-педагогічний працівник; вищий військовий навчальний заклад; фактори, етапи, моделі, основні напрями професійного розвитку.

Radomskii Ihor

TOPICAL ASPECTS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL STAFF OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. *In the system of training of military specialists, the issues of training and further professional development of highly qualified scientific and scientific-pedagogical staff, raising their qualification level in connection with the formation and development of scientific schools are relevant today. Many researchers consider the current practice of in-service training of teachers as ineffective and explain it by excessive formalism in its organization, absolutizing of certain forms, etc. The analysis of the theory and practice of postgraduate teacher education has allowed us to identify a number of problems related to the organization of professional development of higher education teachers. The internal and external factors actively influencing the professional development of academic staff are outlined. The stages of professional development of a teacher of a higher military school are allocated, including: choice of profession,*

professional education and training, professional adaptation, formation of professional competence, formation of professionalism, improvement of professional skills and innovation. The modern models of professional development of scientific and scientific-pedagogical staff, which are actively implemented in higher educational institutions, and can be used in higher military educational institutions, are highlighted, in particular, the personality-oriented model, the cascade (cyclical) model, the logical and didactic model, the variable model, the model of networking in the system of professional development, the intra-organizational model, the regional model, the diversified model, the model of distance e-learning and the personalized model of professional development. The author emphasizes the necessity of applying an andragogical approach in the process of professional development and outlines the main directions for improving the professional development of officers in general, and teachers of higher military educational institutions in particular.

Key words: *professional development; scientific and pedagogical staff; higher military educational institution; factors, stages, models, main directions of professional development.*

Постановка проблеми, її актуальність. Сьогодні розвиток та формування людського капіталу – пріоритетні завдання інституцій освіти та науки, де готуються кадри, здатні не тільки забезпечувати сталий поступальний розвиток держави, а й відтворювати їхній освітній і науковий потенціал вищого рівня. Викладене повною мірою стосується й військової освіти. Місія системи військової освіти – забезпечення потужного, інноваційного розвитку сектору безпеки та оборони України через підготовку висококваліфікованих фахівців, продукування та поширення фундаментальних і прикладних знань, формування інтелектуального та духовного потенціалу військової сфери, готового до сучасних і майбутніх викликів (Приходько, 2022, с. 179).

Відповідно до Конституції України, захист держави покладається на Збройні сили України (далі – ЗСУ), їх кадровий склад, який має ефективно реалізовувати визначені завдання у сфері воєнної політики України. Успішне виконання покладених завдань пов'язане із забезпеченням якості функціонування системи військової освіти, де головну роль відіграє особистість викладача, його професійна компетентність, фаховість, здатність до розв'язання складних завдань щодо організації освітнього процесу та підготовки компетентних військових фахівців для ЗСУ (Зельницький, & Заболотний, 2016, с. 83).

Слід враховувати, що у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) нашої держави зараз навчаються здобувачі освіти, які мають досвід проходження військової служби на різних посадах у військах, наукові ступені та значний досвід участі в бойових діях. Тому до викладачів ВВНЗ висувуються підвищені вимоги щодо професійної майстерності, а проблематика їх професійного розвитку стає дедалі актуальнішою. Саме

від професіоналізму викладача вищої військової школи значною мірою залежить формування мотивації учіння у здобувачів освіти у ВВНЗ та досягнення ними програмних результатів навчання.

Отже, у сучасній системі підготовки військових фахівців ключовим аспектом залишається забезпечення високого рівня професійної компетентності наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, упровадження ефективних механізмів безперервного професійного зростання, розвиток наукових шкіл тощо.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Результати наукових розвідок з питань підготовки та професійного розвитку офіцерських, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в системі військової освіти України висвітлено в працях багатьох вітчизняних дослідників, серед них: А. Вітченка, О. Діденка, А. Зельницького, І. Козубцова, М. Нецадима, В. Осьодла, Ю. Приходька, В. Рахманова, В. Стасюка, В. Телелима, О. Торічного, Ю. Черниха, В. Шемчука, В. Ягупова та ін. Науковці досліджували концептуальні основи розвитку військової освіти; військову освіту як систему та шляхи її трансформації, історичні аспекти її становлення, компаративну педагогіку; психолого-педагогічні основи підготовки військових фахівців; морально-психологічне забезпечення освітнього процесу у ВВНЗ; формування змісту навчання; питання інформатизації військової освіти, запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес; питання якості військової освіти та освітньої діяльності; підготовку та професійний розвиток наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; інноваційну діяльність у вищій військовій школі; контрольно-діагностичні процедури в освітньому процесі тощо.

Проблематику навчання дорослих на андрагогічних засадах загалом і специфіку професійного розвитку педагогічного персоналу зокрема відображено у працях О. Аніщенко, О. Баніт, Л. Лук'янової, В. Олійника, С. Сисоєвої, Т. Сорочан та багатьох інших науковців.

Метою статті є аналіз актуальних аспектів професійного розвитку викладачів вищих військових навчальних закладів, зокрема розгляд проблемних питань, факторів що впливають на процеси професійного зростання, його етапи, моделі та основні напрями удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних наукових дослідженнях дедалі частіше порушується питання ефективності механізмів підвищення кваліфікації викладачів, що зумовлено низкою факторів, з-поміж яких – надмірний формалізм в його організації, абсолютизація окремих форм, зокрема самоосвіти (Вітченко, 2023, с. 20) тощо. О. Старостіна зазначає, що «самоосвіта не може замінити належним чином організоване підвищення кваліфікації, важливою складовою частиною якого є покращення психолого-педагогічної підготовки, опанування новими технологіями навчання, опанування прийомами та

методами професійної педагогічної діяльності...» (Старостіна, 2020, с. 125). Останнє є вкрай важливим, якщо враховувати реальний стан психолого-педагогічної підготовки викладачів українських ВВНЗ та відносно низький відсоток серед них фахівців із базовою педагогічною освітою.

А. Вітченко наголошує на нагальності оновлення традиційної практики професіоналізації науково-педагогічних працівників з метою подолання наявних у ній недоліків (безсистемність, формалізм, знаннєцентризм, вузькоспеціальна спрямованість, низька мотивація щодо покращення результатів самоосвіти та застосування освітніх інновацій тощо), налагодження неперервного вдосконалення науково-педагогічної діяльності та забезпечення кар'єрного успіху викладачів, пошуку оптимальних підходів до підвищення кваліфікації в умовах нестабільності та конкуренції (Вітченко, 2023, с. 23-24).

У контексті нашого дослідження науковий і практичний інтерес становлять отримані А. Вітченком (2023) результати аналізу актуальних проблем, пов'язаних із організацією професійного розвитку викладацького складу закладів вищої освіти, здійсненого на основі ґрунтовного вивчення теоретичних і практичних аспектів розвитку післядипломної педагогічної освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Актуальні проблеми професійного розвитку викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти (за А. Вітченком)

Професійний розвиток викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти	
Напрямок підготовки	Наявні проблеми
Професіографічні вимоги до викладачів	Відсутні кваліфікаційні рівні для визначення персональних досягнень науково-педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації. Брак системи компетентностей за рівнями професійного розвитку. У професійному стандарті вони визначені за посадами (асистент, викладач, доцент і професор) без конкретизації діагностичного інструментарію для вимірювання й оцінювання інтегральних результатів (компетентностей).
Управління професійним розвитком і кар'єрою викладачів	Формальний характер планування, організації та контролю ефективності професійного розвитку викладачів, відсутні процедури стимулювання науково-педагогічних працівників до якісного підвищення кваліфікації, немає затвердженої диференційованої шкали залежності між підвищенням кваліфікаційного рівня і кар'єрним зростанням викладача.
Методика підвищення кваліфікації викладачів	Безсистемність у виборі викладачем видів і форм підвищення кваліфікації, що не відображає рівень його

	попередніх досягнень і не мотивує до послідовної і побудови у подальшому індивідуальної траєкторії професійного розвитку.
--	---

Джерело: (Вітченко, 2023, с. 24).

Беручи до уваги обґрунтовані А. Вітченком проблеми професійного розвитку викладачів, слід зауважити, що сучасний викладач вищої військової школи, який вмотивований до самовдосконалення, постійно ставитиме перед собою нові цілі у професійному розвитку, а заняття в межах неформальної, та інформальної освіти, на думку О. Красницької, й поготів забезпечуватимуть неперервність професійного розвитку викладачів ВВНЗ, постійне самовдосконалення, сприятимуть формуванню педагогічної майстерності, даватимуть змогу здобути додаткові знання, розширити пізнавальні інтереси, підвищити професійний рівень (Красницька, 2023, с. 48).

О. Гавришків систематизовано внутрішні та зовнішні фактори, що активно впливають на професійний розвиток науково-педагогічних працівників які відображено в табл. 2.

Таблиця 2

**Фактори професійного розвитку науково-педагогічних працівників
(за О. Гавришків)**

Фактори професійного розвитку науково-педагогічних працівників	
Внутрішні	Зовнішні
Особливості індивідуально психологічного характеру (інтереси, мотиви, потреби, здібності, спрямованість, темперамент)	Наявність правдивої конкуренції у закладі вищої освіти.
Дисциплінованість, рішучість, наполегливість, сміливість як вольові якості	Створення нових умов та вимог до професійної діяльності.
Бажання віднайти своє місце в професійно-педагогічній діяльності у вищому військовому навчальному закладі.	Зміни в організації освітнього процесу.
Усвідомлення недостатності знань, досвіду для ефективного виконання своєї професійної педагогічної діяльності.	Наявність викладачів-наставників.
Мотивація до самовдосконалення та розвитку, бажання пізнати щось нове та розширювати свій світогляд.	Призначення на нову посаду (нові обов'язки та вимоги).
	нааявність науково-технічного прогресу.
	Оточення науково-педагогічного працівника.

Джерело: (Гавришків, 2021, с. 24).

Врахування зазначених факторів дозволить інтенсифікувати та удосконалити системи професійного розвитку науково-педагогічних працівників (далі – НПП) у вищих військових навчальних закладах.

Нам імпонують етапи професійного розвитку викладача вищої військової школи, виокремлені та схарактеризовані О. Гавришків (Гавришків, 2021, с. 24-26):

I (етап вибору професії). Вибір професії зумовлюється здібностями особистості до певного виду діяльності, її інтересами, мотивами та задатками. Зазвичай він завершується в юнацькому чи підлітковому віці. У разі потреби людини змінити сферу своєї праці вона починає свій професійний шлях з першого етапу: проходить усі стадії професійного зростання вдруге. Після багатьох років військової кар'єри офіцери вступають на навчання до ад'юнктури. Однак обрання ними науково-педагогічної діяльності у ВВНЗ, попри їх попередній досвід служби у п'ять, десять чи більше років у військах наvertsає їх до початкового етапу вже як викладача ВВНЗ, науковця.

II (етап професійної освіти та підготовки) характеризується опануванням необхідними знаннями, навичками та вміннями, розвитком професійно необхідних якостей і властивостей особистості. Зазвичай він проходить у закладах вищої освіти, також ймовірно навчання на різноманітних курсах підвищення кваліфікації й перепідготовки у закладах післядипломної освіти. Військовослужбовці опановують процес підготовки до науково-педагогічної діяльності в ході навчання на оперативному рівні у ВВНЗ та в ад'юнктурі.

III (етап професійної адаптації). Науково-педагогічна діяльність характеризується своїми функціями, особливостями, рисами та властивостями, вирізняється значною різноманітністю педагогічних задач і ситуацій, тому передбачити та навчити всьому є майже неможливим.

IV (етап формування професійної компетентності). На цьому етапі НПП ВВНЗ набуває досвіду самостійної професійної діяльності, вдосконалює набуті знання та професійні навички, опановує нові, виробляє важливі професійні риси та властивості, педагогічні техніки, пізнає тонкощі професійно-педагогічної діяльності, працює на репродуктивному та конструктивному рівнях.

V (етап формування професіоналізму). На цьому етапі викладач ВВНЗ виступає справжнім професіоналом своєї справи та вирізняється своїм власним індивідуальним стилем професійної діяльності. Активність викладача характеризується гнучкістю, інноваційністю, високою результативністю не лише в навчальній, а й в методичній та науковій роботі.

VI (етап удосконалення професійної майстерності). Викладач ВВНЗ, як майстер своєї справи, проявляє творчість в процесі своєї науково-педагогічної діяльності, може професійно вирішувати надскладні

педагогічні завдання та ситуації, добре орієнтуватися в різних сферах педагогічної та наукової діяльності.

VII (етап новаторства). Викладач ВВНЗ – новатор, це в першу чергу дослідник, який активно сприймає нову інформацію, науково обґрунтовує організацію освітнього процесу на прогностичних засадах, володіє гнучким професійним мисленням, мистецтвом рефлексії, високим рівнем самосвідомості.

Сучасні моделі професійного розвитку наукових, науково-педагогічних працівників ВВНЗ мають ґрунтуватися на принципах гнучкості й багатовекторності траєкторій професійного зростання, передбачати упровадження різноманітних форм і методів навчання, що сприятиме забезпеченню максимальної адаптивності до динамічних змін у сфері військової освіти, ефективному використанню потенціалу наукових шкіл, досвіду кращих педагогів і науковців як в Україні, так і за кордоном.

У науковому доробку, напрацьованому Л. Козубцовою, І. Козубцовим, О. Саєнко, П. Шацило, відображено сучасні моделі професійного розвитку наукових, науково-педагогічних працівників, які активно впроваджуються в закладах вищої освіти та можуть бути використані у ВВНЗ. У науковій праці (Козубцова, Козубцов, Саєнко, & Шацило, 2022, с. 128) розглядаються:

- особистісно-орієнтована модель професійного розвитку, що припускає зсув акценту з передачі нормативного змісту навчання на розвиток індивідуальної моделі професійної діяльності науково-педагогічного працівника;

- каскадна (циклічна) модель підвищення кваліфікації – включає передкурсивий період (вивчення рівня професіоналізму), теоретико-практичний курс і період впровадження;

- логіко-дидактична модель освітнього процесу підвищення кваліфікації НПП, яка заснована на міжособистісній взаємодії усіх учасників процесу навчання, включенні їх в різні форми групової роботи і спонуканні до рефлексії та самоаналізу;

- варіативна модель підвищення кваліфікації наукових працівників (далі – НП) і НПП;

- модель мережевої взаємодії в системі підвищення кваліфікації, як умова підвищення професійної компетенції наукових та науково-педагогічних працівників;

- внутрішньо-організаційна модель системи підвищення кваліфікації;

- регіональна модель управління системою підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;

- диверсифікована модель професійного розвитку фахівців системи освіти з використанням ресурсу консорціуму як нової інституційної форми організації освіти;

- модель дистанційного електронного навчання в системі

підвищення кваліфікації (Козубцова, Козубцов, Саєнко, & Шацило, 2022, с. 128).

За результатами наукових розвідок дослідниками (Козубцова, Козубцов, Саєнко, & Шацило, с. 128) запропоновано авторську персоніфіковану модель підвищення кваліфікації в системі підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників.

У процесі професійного розвитку викладача ВВНЗ важливо враховувати положення андрагогічного підходу. Як зазначає В. Рахманов, застосовуючи андрагогічний підхід, військові фахівці постійно навчаються і найкраще вчаться, коли негайно застосовують набуті компетентності. На думку дослідника, важливо створювати сприятливі умови, позитивний психологічний клімат, впроваджувати ефективні стратегії навчання, а також освітні ініціативи, зорієнтовані на навчання, самонавчання та отримання досвіду. На навчання також впливає самоефективність – упевненість людини у своїй здатності здобувати компетентності (Рахманов, 2021, с. 284).

Враховуючи результати наукових розвідок Г. Тіхонова, Є. Кірілкіна, Г. Шпанчука, І. Смірнова (Тіхонов, & Смірнов, 2022, с. 115), основними напрямками вдосконалення професійного розвитку офіцерського складу загалом і викладачів ВВНЗ зокрема з їх професійної майстерності та удосконалення індивідуальної підготовки має стати:

- перегляд системи професійної підготовки, пристосування її до сучасних вимог та надання більшої самостійності командному складу військових організаційних структур щодо її планування та проведення;
- стимулювання творчих пошуків командування щодо інноваційних технологій та шляхів їх впровадження у службову діяльність та освітній процес ВВНЗ;
- впровадження та розвиток системи дистанційного навчання на базі ВВНЗ для офіцерів військових частин та НПП ВВНЗ за своїми військово-обліковими спеціальностями щодо їх самостійного навчання;
- створення консультативних сайтів для надання можливості офіцерам самостійно отримувати навчальні матеріали або консультації у будь-який час;
- удосконалення форм і методів навчання, поширення передового досвіду командирів, які застосовують інтерактивні методики, нові особистісно-орієнтовані системи навчання;
- надання методичної допомоги щойно призначеним командирам, молодим викладачам та підтримання їх позитивних починань з професійного розвитку;
- своєчасне виявлення і сприяння усуненню причин, які гальмують удосконалення рівня професійного розвитку офіцерів у системі індивідуальної та колективної підготовки.

З огляду на зазначене вище система професійного розвитку науково-педагогічних працівників ВВНЗ має бути гнучкою, здатною

оперативно змінювати зміст, методи та організаційні форми згідно з потребами військ (сил) і можливими навчально-бойовими ситуаціями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на сучасному етапі розвитку військової освіти викладач вищого військового навчального закладу відіграє ключову роль у процесі підготовки компетентних військових фахівців для Збройних сил України та інших військових формувань. Постійний розвиток військової освіти і науки, змісту військово-професійної діяльності, активні зміни військової, соціальної, політичної ситуації в країні визначають зростаючі вимоги до якості та ефективності освітнього процесу у ВВНЗ. Це, своєю чергою, спонукає до постійного професійного розвитку викладачів вищої військової школи, які реалізують сучасні освітні програми, запроваджують інноваційні технології і методики в освітній процес.

У контексті *подальших наукових досліджень* вважаємо за доцільне зосередити увагу на вивченні механізмів посилення мотивації та ініціативності викладачів ВВНЗ щодо власного професійного та особистісного розвитку.

Список використаних джерел

- Вітченко, А. (2023). Проблеми підвищення кваліфікації викладачів у сучасній вищій школі: від формотворчості й експериментаторства до інноваційного пошуку. *Військова освіта*. 2(48), 18–33. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-48/18-33>
- Гавришків, О. (2021). Професійне самовдосконалення викладачів вищої військової школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 35, 22–32. <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2021.35.11319>
- Зельницький, А.М., & Заболотний, А.М. (2016). Викладач вищого військового навчального закладу в сучасних умовах: розвиток професійної компетентності – нові виклики. *Військова освіта*. 2(34), 83–92. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2016-2/83-92>
- Козубцова, Л., Козубцов, І., Саєнко, О., & Шацило, П. (2022). Персоніфікована модель підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників збройних сил України. *Військова освіта*. 2(46), 127–137. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2022-46/127-137>
- Красницька, О. (2023). Педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів вищих військових навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 1(2), 42–51. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.2.5>
- Приходько, Ю. (2022). Актуальні проблеми трансформації стану та якості системи вищої військової освіти. *Військова освіта*. 1(45), 179–196. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2022-45/179-196>

- Рахманов, В. (2021). Основні підходи до системи професійної військової освіти в Україні. *Військова освіта*, 1(43), 279–288. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/279-288>
- Старостіна, О.В. (2020). Досвід підвищення кваліфікації викладачів вищої школи в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 72, Ч. 2, 122–126.
- Тіхонов, Г., Кірілкін, Є., Шпанчук, Г., & Смірнов, І. (2022). Напрями удосконалення професійного розвитку офіцерського складу щодо підвищення бойових спроможностей військ (сил). *Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*, 3(76), 111–117. <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-3-76/111-117>

References (translated and transliterated)

- Havryshkiv, O. (2021). Profesiine samovdoskonalennia vykladachiv vyshchoi viiskovoi shkoly [Professional self-improvement of teachers of higher military school]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna*, (35), 22–32. <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2021.35.11319> [in Ukrainian].
- Kozubtsova, L., Kozubtsov, I., Saienko O., & Shatsylo P., (2022). Personifikovana model pidvyshchennia kvalifikatsii naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykh Zbroinykh syl Ukrainy [Personalized model of professional development of scientific and scientific-pedagogical staff of the Armed Forces of Ukraine]. *Viiskova osvita*, 2(46), 127–137. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2022-46/127-137> [in Ukrainian].
- Krasnytska, O. (2023). Pedahohichni umovy formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnikh vykladachiv vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions for the formation of pedagogical skills of future teachers of higher military educational institutions]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: pedahohika*, 1(2), 42–51. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.2.5> [in Ukrainian].
- Prykhodko, Yu. (2022). Aktualni problemy transformatsii stanu ta yakosti systemy vyshchoi viiskovoi osvity [Current problems of transformation of the state and quality of the system of higher military education]. *Viiskova osvita*, 1(45), 179–196. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2022-45/179-196> [in Ukrainian].
- Rakhmanov, V. (2021). Osnovni pidkhody do systemy profesiinoi viiskovoi osvity v Ukraini [Main approaches to the system of professional military education in Ukraine]. *Viiskova osvita*, 1(43), 279–288. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/279-288> [in Ukrainian].
- Starostina, O.V. (2020). Dosvid pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv vyshchoi shkoly v Ukraini [Experience of Professional Development of Higher Education Teachers in Ukraine]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Vyp. 72, Ch. 2. 122-126 [in Ukrainian].
- Tikhonov, H., Kirilkin, Ye., Shpanchuk, H., & Smirnov, I. (2022). Napriamy udoskonalennia profesiinoho rozvytku ofiterskoho skladu shchodo pidvyshchennia boiovykh spromozhnosti viisk (syl) [Directions for improving the professional

- development of officers to enhance the combat capabilities of troops (forces)]. *Zbirnyk naukovykh prats tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 3(76), 111-117. <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-3-76/11-117> [in Ukrainian].
- Vitchenko, A. (2023). Problemy pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv u suchasni vyshchii shkoli: vid formotvorchosti y eksperymentatorstva do innovatsiinoho poshuku [Problems of Teacher Training in Modern Higher Education: From Formation and Experimentation to Innovative Research]. *Viiskova osvita*, 2(48), 18–33. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-48/18-33> [in Ukrainian].
- Zelnytskyi, A.M., & Zabolotnyi, A.M. (2016). Vykkladach vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu v suchasnykh umovakh: rozvytok profesiinoi kompetentnosti – novi vyklyky [The teacher of a higher military educational institution in modern conditions: development of professional competence - new challenges]. *Viiskova osvita*, 2(34), 83–92. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2016-2/83-92> [in Ukrainian].

УДК 314.1:376.6+331

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.134-143](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.134-143)

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Свідерський Ігор Володимирович *Sviderskyi Ihor* – PhD Student at the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine
– здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

ORCID iD: <http://orcid.org/0009-0004-3509-5510>

E-mail: sviderskyi@ipood.com.ua

Анотація. У статті розглянуто питання формування підприємницької компетентності внутрішньопереміщених осіб (ВПО) у контексті неформальної освіти в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано теоретичні основи означеної теми, основні проблеми та перспективи їх вирішення. Встановлено, що воєнно-терористичні дії російської федерації на території України з 2014 року та пов'язані з ними масові переселення громадян створили значні соціально-економічні виклики для нашої держави, які потребують негайного вирішення. З огляду на постійне зростання чисельності ВПО та наростаючі воєнно-терористичні дії агресора актуальною стає розробка ефективних механізмів їхньої адаптації та інтеграції в нові громади. Особливу увагу приділено аспекту формування підприємницької компетентності ВПО в умовах неформальної освіти, як необхідного та ефективного критерію адаптації громадян до нових умов життя. Враховуючи унікальні обставини, що характеризують цю категорію осіб, такі як втрата